

Schijn van volmachtverlening: de inrichting van uw organisatie doet ertoe

Bb 2022/85

In deze bijdrage wordt aan de hand van de uitspraak van de Hoge Raad van 14 oktober 2022 het leerstuk van 'schijn van volmachtverlening' besproken. In de betreffende uitspraak wordt ingegaan op omstandigheden die relevant kunnen zijn bij de beoordeling van de vraag of sprake is van aan een rechtspersoon toerekenbare schijn van volmachtverlening.

1. Inleiding

De aankoop van producten, het organiseren van een bedrijfsuitje, het neerleggen van een vraag bij een externe adviseur, het verlenen van diensten en de verkoop van producten – een aantal voorbeelden van contracten die vaak dagelijks door ondernemingen worden gesloten. In de praktijk worden veel van deze contracten niet rechtstreeks door de bevoegde bestuurder of bestuurders ondertekend en maken ondernemingen veelvuldig gebruik van – zowel impliciet als expliciet verleende – volmachten. Wanneer een medewerker die geen volmacht heeft tegen de wens van de rechtspersoon toch handelt of zijn volmacht te buiten gaat en een beroep op onbevoegde vertegenwoordiging wordt gedaan, kan deze rechtspersoon te maken krijgen met het leerstuk van 'schijn van volmachtverlening'. Een uitspraak van de Hoge Raad van 14 oktober 2022 geeft aanleiding om stil te staan bij dit leerstuk. In deze bijdrage zal allereerst het juridisch kader worden besproken en vervolgens deze uitspraak van de Hoge Raad.

2. Juridisch kader

2.1. Volmacht

Volmacht is de bevoegdheid die een volmachtgever verleent aan een ander (de gevolmachtigde) om in zijn naam rechtshandelingen te verrichten (art. 3:60 BW). Het verlenen van deze bevoegdheid kan uitdrukkelijk of stilzwijgend gebeuren en hiervoor gelden geen vormvoorschriften. Een volmacht kan schriftelijk of mondeling worden verleend, maar kan bijvoorbeeld ook voortvloeien uit de functie die een medewerker binnen een bepaalde organisatie heeft en de werkzaamheden die in het kader van die functie moeten worden verricht.

2.2. Gevolgen van (het ontbreken van) volmacht

Wanneer een gevolmachtigde in naam van de volmachtgever en binnen de grenzen van zijn bevoegdheid een rechtshandeling verricht, treft deze rechtshandeling in haar gevolgen de volmachtgever (art. 3:66 BW). Is geen sprake van een toereikende volmacht, dan wordt de (pseudo-)volmachtgever in beginsel niet door de verrichte rechtshandeling

gebonden. Een door de pseudo-gevolmachtigde beoogde overeenkomst komt dan – behoudens bekrachtiging – niet tot stand.

Omdat degene die als gevolmachtigde handelt, tegenover de wederpartij moet instaan voor het bestaan en de omvang van de volmacht, riskeert de pseudo-gevolmachtigde die handelt zonder toereikende volmacht aansprakelijk te worden gesteld voor de door de wederpartij geleden schade (art. 3:70 BW).

2.3. Schijn van volmachtverlening

Het leerstuk van schijn van volmachtverlening betreft een uitzondering op het hiervoor geschetste uitgangspunt dat bij onbevoegde vertegenwoordiging geen binding ontstaat. Indien bij de wederpartij de schijn is gewekt dat een toereikende volmacht was verleend, kan een rechtshandeling van de pseudo-gevolmachtigde, de pseudo-volmachtgever onder omstandigheden toch binden, zo volgt uit art. 3:61 lid 2 BW:

“Is een rechtshandeling in naam van een ander verricht, dan kan tegen de wederpartij, indien zij op grond van een verklaring of gedraging van die ander heeft aangenomen en onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mocht aannemen dat een toereikende volmacht was verleend, op de onjuistheid van deze veronderstelling geen beroep worden gedaan.”

Om een beroep te kunnen doen op deze bepaling, moet de schijn van volmachtverlening zijn gewekt door 'een verklaring of gedraging' van de pseudo-volmachtgever. In de rechtspraak is dit vereiste nader uitgewerkt.

In de jaren '20 oordeelde de Hoge Raad dat een (rechts)persoon alleen door een vertegenwoordiger aan een overeenkomst kan worden gebonden als deze (rechts)persoon zijn wil daartoe heeft geopenbaard, hetzij rechtstreeks, hetzij doordat dit uit de gedragingen van deze persoon in verband met de eisen van het maatschappelijk verkeer en het daarvoor bij de wederpartij opgewekte vertrouwen kan worden afgeleid.² In latere rechtspraak heeft de Hoge Raad daaraan toegevoegd dat ook sprake kan zijn van schijn van volmachtverlening in geval van een 'niet-doen' van de pseudo-volmachtgever.³

In het standaardarrest *ING/Bera* uit 2010 is door de Hoge Raad het uitgangspunt geformuleerd dat van een geslaagd beroep op schijn van volmachtverlening óók sprake kan zijn indien het gerechtvaardigd vertrouwen van de wederpartij is gebaseerd op feiten en omstandigheden die voor risico van de pseudo-volmachtgever komen.⁴

² HR 6 mei 1926, ECLI:NL:HR:1926:BG9432.

³ HR 1 maart 1968, ECLI:NL:HR:1968:AB6642 en HR 12 januari 2001, ECLI:NL:HR:2001:AA9429.

⁴ HR 19 februari 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK7671, NJ 2010/115 (*ING/Bera*).

¹ Renske Verhoeff is advocaat bij Van Benthem & Keulen B.V. te Utrecht.

“Bij de beoordeling van de door ING aangevoerde stellingen moet uitgangspunt zijn dat voor toerekening van de schijn van volmachtverlening aan de vertegenwoordigde ook plaats kan zijn ingeval ING gerechtvaardigd heeft vertrouwd op volmachtverlening aan M. Ramkalup op grond van feiten en omstandigheden die voor risico van Bera Holding komen en waaruit naar verkeersopvattingen zodanige schijn van vertegenwoordigingsbevoegdheid kan worden afgeleid.”

Dit (op dit moment nog steeds geldende) uitgangspunt wordt ook wel aangeduid als de risicoleer of het risicobeginsel. Hoewel er voor een beroep op schijn van volmachtverlening dus geen sprake hoeft te zijn van een expliciete verklaring of handeling van de pseudo-volmachtgever (zoals bij het voordien geldende toedoenbeginsel gold), is wel van belang dat er feiten en omstandigheden kunnen worden vastgesteld die de pseudo-volmachtgever betreffen en die rechtvaardigen dat deze het risico van de onbevoegde vertegenwoordiging draagt. Voor de toepassing van het risico-beginsel is geen plaats als het tegenover de wederpartij gewekte vertrouwen uitsluitend is gebaseerd op verklaringen of gedragingen van de pseudo-gevolmachtigde.⁵

3. Hoge Raad 14 oktober 2022, ECLI:NL:HR:2022:1456

3.1. Casus

Aanleiding voor het arrest van 14 oktober 2022, was een geschil tussen IPGGZ (voluit: INTER-PSY GGZ Praktijk B.V.), een zorgaanbieder van psychische gezondheidszorg en diverse zorgverzekeraars, hierna samen aan te duiden als Zilveren Kruis.

In de verzekeringspolissen van Zilveren Kruis bestaat een onderscheid tussen ‘gecontracteerde zorg’ en ‘niet-gecontracteerde zorg’. Een verzekerde die bij Zilveren Kruis een naturapolis heeft afgesloten en kiest voor een behandeling door een niet-gecontracteerde zorgverlener, krijgt slechts een deel van de kosten vergoed. Kiest een verzekerde voor een wel-gecontracteerde zorgverlener, dan krijgt de verzekerde de volledige kosten vergoed. Gecontracteerde zorgaanbieders zijn tegenover Zilveren Kruis gebonden aan een omzetplafond. Als dat omzetplafond is bereikt, worden de behandelingen niet meer door de Zilveren Kruis vergoed.⁶

Zorgaanbieders die (in het jaar 2017) met Zilveren Kruis willen contracteren, moeten daarvoor het volgende proces doorlopen.

1. Zorgaanbieders die in aanmerking willen komen voor een zorgovereenkomst moeten dit per e-mail aan Zilveren Kruis kenbaar maken.
2. Zilveren Kruis bevestigt de ontvangst van deze e-mail en vraagt de betreffende zorgaanbieder om (1) de naam en functie van de bestuurder die de overeenkomst

namens de instelling ondertekent en (2) het e-mailadres waarnaar de inlogcodes moeten worden verstuurd.

3. De zorgaanbieder ontvangt op het opgegeven e-mailadres inloggegevens voor het online portaal van Zilveren Kruis.
4. De zorgaanbieder moet in het online portaal een aantal stappen doorlopen, waarna de melding ‘akkoord’ in beeld komt.
5. Er wordt vervolgens automatisch een (aanbod voor een) overeenkomst gegenereerd die door de zorgaanbieder kan worden gedownload. Daarop staat een ingescande handtekening van de directeur zorginkoop van Zilveren Kruis en staat de naam van de door de zorgaanbieder opgegeven bestuurder vermeld.
6. Degene die het digitale proces doorloopt moet (vervolgens) vinkjes zetten voor de volgende drie zinnen:
 - Ik verklaar dat ik alle vragen naar waarheid heb beantwoord.
 - Ik verklaar dat ik bevoegd ben om digitaal te mogen ondertekenen namens mijn organisatie.
 - Ik heb de overeenkomst gelezen en ga akkoord met de voorwaarden in de overeenkomst en hiermee onderteken ik de overeenkomst.

Onder deze drie zinnen staan drie buttons met de teksten ‘Bevestigen’, ‘Aanpassen’ en ‘Afwijzen’.

IPGGZ is in 2016 (nog) een niet-gecontracteerde zorgverlener. Zij heeft uitsluitend een betaalovereenkomst met Zilveren Kruis op grond waarvan zij haar declaraties (voor aan verzekeren van Zilveren Kruis verleende zorg) rechtstreeks bij Zilveren Kruis declareert. Op 1 juni 2016 laat de manager algemene zaken van IPGGZ per e-mail aan Zilveren Kruis weten dat IPGGZ voor het jaar 2017 geïnteresseerd is om een gecontracteerde zorgverlener te worden. Na ontvangst van de bevestigingsmail van Zilveren Kruis, laat de manager algemene zaken aan Zilveren Kruis weten dat de overeenkomst namens IPGGZ zal worden ondertekend door twee bestuurders. Zilveren Kruis reageert daarop dat het niet mogelijk is om twee bestuurders op te nemen in de administratie en dat slechts één van deze bestuurders zal worden vastgelegd.

Hierna doorloopt de coördinator zorgverkoop van IPGGZ de stappen in het digitale portaal van Zilveren Kruis. Op 29 september 2016 zet de coördinator zorgverkoop vinkjes voor de zinnen “Ik verklaar dat ik alle vragen naar waarheid heb beantwoord”, “Ik verklaar dat ik bevoegd ben om digitaal te mogen ondertekenen namens mijn organisatie.” en “Ik heb de overeenkomst gelezen en ga akkoord met de voorwaarden in de overeenkomst en hiermee onderteken ik de overeenkomst.” en klikt deze op “Bevestigen”.

In juli 2017 laat een van de bestuurders van IPGGZ aan Zilveren Kruis weten (evenals zijn medebestuurder) stomverbaasd te zijn over het contract met Zilveren Kruis. IPGGZ voert aan dat het contract – blijkens het handelsregister – door twee bestuurders had moeten worden ondertekend, dat dit contract door geen van hen is ondertekend en dat hiertoe ook nooit iemand is gemachtigd. IPGGZ vordert een

⁵ HR 3 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:142 en HR 3 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:143 (hersteld in HR 17 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:277).

⁶ Hof Den Haag 1 juni 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:943, onder (i.v.).

verklaring voor recht dat er tussen haar en Zilveren Kruis geen overeenkomst tot stand is gekomen.

Zilveren Kruis stelt zich op het standpunt dat zij een rechts-geldige en bindende zorgovereenkomst met IPGGZ heeft gesloten. Daarbij voert het Zilveren Kruis aan dat de manager algemene zaken en de coördinator zorgverkoop van IPGGZ niet op eigen houtje hebben gehandeld, maar werden geïnstrueerd door tenminste een van beide bestuurders. Voor zover daarmee al geen sprake was van een volmacht, hebben de bestuurders van IPGGZ volgens Zilveren Kruis de schijn van een volmacht gewekt, door deze medewerkers hun gang te laten gaan en hun organisatie zo in te richten dat deze medewerkers in het digitale portaal van Zilveren Kruis konden inloggen en een overeenkomst konden sluiten. Ook stelt Zilveren Kruis dat de doorlopen werkwijze in de zorgmarkt een zeer gangbare praktijk is.⁷

3.2. Oordeel Hof en Hoge Raad

Het hof oordeelt dat geen sprake is van schijn van vertegenwoordigingsbevoegdheid en neemt daarbij het volgende in aanmerking.

- Het contact met Zilveren Kruis is uitsluitend via de manager algemene zaken van IPGGZ verlopen.
- Deze manager algemene zaken heeft er uitdrukkelijk per e-mail op gewezen dat bij IPGGZ een tweehandtekeningenclausule geldt.
- Zilveren Kruis is er pas bij de inleidende dagvaarding en tijdens de comparitie mee bekend geworden dat de coördinator zorgverkoop de verklaringen digitaal heeft aangevinkt en verzonden. De niet-bekende rol van coördinator zorgverkoop en haar functie bij IPGGZ kunnen dus niet de schijn bij Zilveren Kruis hebben gewekt dat de bestuurders volmacht hadden verleend aan de coördinator zorgverkoop.
- Er zijn – volgens het hof – onvoldoende feiten en omstandigheden gesteld of gebleken op grond waarvan Zilveren Kruis er gerechtvaardigd op mocht vertrouwen dat de coördinator zorgverkoop vertegenwoordigingsbevoegd was.⁸

De Hoge Raad vernietigt het arrest van het hof. Volgens de Hoge Raad heeft het hof namelijk onvoldoende rekening gehouden met het in *ING/Bera* geformuleerde risicobeginsel, althans heeft het hof in het licht van dat risicobeginsel het oordeel onvoldoende gemotiveerd:

“Indien het hof voor de verwerping van het beroep op schijn van vertegenwoordigingsbevoegdheid beslissend heeft geacht dat de beide bestuurders van IPGGZ deze schijn in ieder geval niet tegenover Zilveren Kruis hebben gewekt, op de grond dat het contact met Zilveren Kruis uitsluitend is verlopen via [manager algemene zaken], dan is het uitgegaan van een onjuiste rechtsopvatting. Voor toerekening van schijn van volmachtverlening aan IPGGZ kan immers ook plaats zijn ingeval Zilveren Kruis

gerechtvaardigd heeft vertrouwd op volmachtverlening op grond van feiten en omstandigheden die IPGGZ betreffen en voor risico van IPGGZ komen en waaruit naar verkeersopvattingen zodanige schijn van vertegenwoordigingsbevoegdheid kan worden afgeleid. Van zodanige feiten en omstandigheden kan ook sprake zijn ingeval van een niet-doen, waaronder het laten voortbestaan van een bepaalde situatie.

Indien het hof dit een en ander niet heeft miskend, heeft het zijn oordeel onvoldoende gemotiveerd in het licht van de in onderdeel 1.6 vermelde stellingen die Zilveren Kruis heeft aangevoerd ter onderbouwing van haar betoog dat zij erop mocht vertrouwen dat IPGGZ haar organisatie zo had ingericht en haar medewerkers zo zou instrueren, dat een zorgovereenkomst met Zilveren Kruis slechts met toestemming van de bevoegde bestuurders zou worden gesloten. (...)”⁹

Voor de feitelijke behandeling en beslissing verwijst de Hoge Raad het geding naar het gerechtshof Amsterdam.

4. Tot slot

In het hiervoor besproken arrest, bevestigt de Hoge Raad opnieuw het in *ING/Bera* genoemde risicobeginsel. De Hoge Raad oordeelt weliswaar niet over de vraag of er in dit geval sprake was van toerekenbare schijn van volmachtverlening, maar geeft wel inzicht in de omstandigheden die voor de invulling van het risicobeginsel relevant (kunnen) zijn. De Hoge Raad bevestigt dat de door Zilveren Kruis geschetste omstandigheden, dat IPGGZ haar medewerkers heeft vrijgelaten en de organisatie op zo'n manier heeft ingericht dat haar medewerkers het digitale contracteerproces van Zilveren Kruis – een contracteerproces wat bovendien gangbaar is in de zorgmarkt – (zelf) konden doorlopen, moeten worden meegewogen bij beantwoording van de vraag of de toerekenbare schijn van volmachtverlening is gewekt.

Daarmee wordt voor organisaties het belang benadrukt om ervoor te zorgen dat dat medewerkers die contracten (kunnen) sluiten op de hoogte zijn van de omvang en grenzen van hun bevoegdheden en dat zij zich ervan bewust zijn dat het aangaan van overeenkomsten namens de organisatie, een volmacht vereist. Organisaties die onvoldoende maatregelen hebben getroffen om te voorkomen dat hun medewerkers zonder volmacht contracten aangaan, kunnen eenvoudiger worden geconfronteerd met een beroep op schijn van volmachtverlening en lopen dus een groter risico om te worden gebonden aan ongewenste contracten.

In dit kader is ook van belang dat een volmacht niet expliciet hoeft te worden verleend, maar bijvoorbeeld ook kan voortvloeien uit de functie die een medewerker binnen de organisatie heeft en de werkzaamheden die in die functie (in het algemeen) worden verricht (de zogenaamde functionele volmacht). Ook om die reden is het van belang om duidelijke afspraken te maken over de bevoegdheden die een medewerker heeft.

⁷ Deze stellingen zijn samengevat in de conclusie van Advocaat-Generaal Valk van 20 mei 2022, ECLI:NL:PHR:2022:487, 3.10.

⁸ Hof Den Haag 1 juni 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:943, r.o. 12.

⁹ HR 14 oktober 2022, ECLI:NL:HR:2022:1456, r.o. 3.2.